

Ez ditzagun ito

Geure aztarna ekologikoak planetako
baliabideak agortzen ditu eta gizateria
garatzeko aukerak ere murrizten ditu.

**UTZI ZURE AZTARNA
POBREZIAREN AURKA**

Zurekin, bat gehiago

Gure kontsumo-ereduak.
Kontsumismoaren ondorioak:
aztarna ekologikoa

**“UTZI ZURE AZTARNA...
POBREZIAREN AURKA”**
Zurekin, bat gehiago

1. Sarrera
2. Baina zer da aztarna ekologikoa?
3. Zer inpaktu ditu gure aztarnak?
 - a. Ingurumenean uzten dugun aztarna.
 - b. Gizartean uzten dugun aztarna.
4. Nola eragiten die nire aztarnak baliabide naturalei?
 - a. Nekazaritza eta elikadura.
 - b. Ura.
 - c. Bioaniztasuna.
 - d. Gasak.
5. Zergatik egin behar dugu zerbait?
6. Zer egin dezaket nik?
7. Zertan ari gara GGKEetan?
8. Baliabideak.

Sarrera

Industria-iraultzatik garatu ditugun bizimoduak, ekoizpen moduak eta kontsumo moduak baliabide naturalak murriztu dituzte mundu osoan. Basoak soildu egin dira, ibaiak desagertu dira, hainbat itsaso desagertzeko zorian daude, lehorteak ugaritu dira, animalia- eta landare-espezie ugari desagertu dira, goseteak gertatu dira, pertsona askok bizitokia aldatu behar izan dute; ingurumenaren gehiegizko erabileraren ondorio dira horiek guztiak.

Iaz kontsumo arduratsuari buruz egindako kanpainari ("Janaria ez da bota behar") jarraipena emateko, ingurumena errespetatzea funtsezkoa iruditzen zaigu, planetaren iraunkortasunerako eta gure bizi-baliabideak bermatzeko.

Horrez gain, **2015 ondoko Garapen Agendak** arreta berezia eskaintzen die gure ekoizpen- eta kontsumo-ereduen ingurumen-inpaktuak murrizteko moduei, eta garapenerako laguntza ematen duten herrialdeak nahiz laguntza hori jasotzen dutenak inplikatzeko.

Aztarna ekologikoa neurtzea da ingurumenean sortzen dugun inpaktua kuantifikatzeko modu bat. Gure aztarna ekologikoak aztarna soziala eta ekonomikoa ere uzten ditu munduan. Gure aztarna ekologikoaz jabetzen hasten bagara eta aztarna hori murrizteko hainbat ekintza aplikatzen badugu, denboran iraunkorra izango den beste aztarna bat uztea lortuko dugu; gainera, aztarna horrek aldaketa eragingo du gizartean, eta gure inguruak aldatuko ditu.

Azken batean, gizartea aldatuko duen aztarna utzi nahi dugu, hezkuntza-maila guztietan balioetan hezteko aztarna, gure jarreretan aldaketa txikiak eginez aldaketa eta kontzientzia soziala sortuko ditugula uste baitugu.

Baina, zer da aztarna ekologikoa?

Aztarna ekologikoa ingurumen-inpaktuaren adierazle bat da, eta baliabide naturalen eskaria hartzen du abiapuntu. Planetako ekosistemetan dauden baliabideekin eta baliabide horiek birsortzeko Lurak duen gaitasunarekin lotzen du eskari hori. Azken batean, **kontsumitzen ditugun baliabideen eta gure ingurunean ditugun baliabideen arteko desoreka neurtzen du.**

Hektareatan adierazten da aztarna ekologikoa, eta ondorengo faktore hauen arabera neurtzen da:

- Urbanizatzeko eta azpiegiturak eta lan-zentroak eraikitzeko erabilitako hektarea kopurua.
- Elikagaien (landare-jatorrikoak nahiz animalia-jatorrikoak) hornidurarako beharrezkoak diren hektareak.
- Arrainen ekoizpenerako beharrezkoa den itsasoko azalera.
- Gure kontsumo energetikoaren ondorioz sortutako karbono dioxidoaren (CO₂) isuriak xurgatzeko behar diren baso-hektareak.

Per capita aztarna ekologikoa, hau da, gutako bakoitzak uzten duen aztarna ekologikoa, kalkulatzeko, lehenik eta behin lurralde zehatz bat eta denbora-epe jakin bat hautatu behar ditugu. Ondoren, lurralde horretako biztanleek elikadurarekin, energiarekin, lehengaiekin eta lurzoruekin lotutako beharrak asetzeko epe jakin batean zenbat kontsumitzen duten jakin behar dugu (normalean urtebeteko aldietan neurtzen da). Bestalde, kalkulatu behar dugu biztanleria horrek, lurralde horretan eta sozialki onargarriak diren ereduaren arabera bizitzeko, laboreetako zenbat sail, zenbat larre, zenbat baso-azalera, zenbat itsas azalera, zenbat azalera hiritargarri eta zenbat energia erabili dituen. Azalera horiek guztiak batuko ditugu, eta biztanle kopuruaren arabera zatituko dugu.

Kalkulatzeko zail samarra ematen duen arren, informazioaren eta komunikazioaren teknologia berrien garaian modu erraz eta didaktikoan egin daiteke, web aplikazioen bidez:

<http://www.tuhuelaecologica.org/>

<http://www.myfootprint.org/es/>

1987. urtean, *Brundtland Batzordeak* adierazi zuen nahikoa zela planetaren ahalmen ekologikoaren %12 kontsumitzea gure beharrak asetzeko. Gaur egun, Qatarko biztanle baten moduan biziko bagina guztiok, 4,8 planeta beharko genituzke hazkunde-erritmo horretan bizitzen jarraitzeko. Herrialde hartzaileen kontsumo-ereduak emaleenak baino baxuagoak direla kontuan izaten badugu, kopurua murriztu egingo litzateke. Hala ere, planetak eskaintzen diguna baino gehiago kontsumitzen ariko ginateke, 1,44 planeta beharko baikenituzke gure kontsumo-eskari guztiei erantzuteko. 2014ko Planeta Bizia Txostenak, WWF erakunde ekologistak egindakoak, neurririk hartzen ez badugu eta gaur egungo erritmoan kontsumitzen jarraitzen badugu, 2030. urtean, gure eskariari erantzuteko bi planeta beharko ditugula ezartzen du; 2050. urtean, berriz, hiru planeta beharko ditugu.

Nazioarteko adituen eta erakundeen arabera, **urte eta erdi behar da munduan urtebetean kontsumitzen ditugun baliabideak berritzeko**. Beraz, naturak baliabideak sortu baino azkarrago kontsumitzen ditugu guk.

Espainian, modu esanguratsuan handitu dugu gure aztarna ekologikoa azken hamarkadetan; hala ere, gaur egun erritmo hori moteltzea lortu dugu, baina ez gure borondatez, krisi ekonomikoaren ondorioz baizik. Dena den, zenbat kontsumitzen dugun eta baliabideak sortzeko zenbateko gaitasuna dugun kontuan izanda, gure herrialdea adinako hiru herrialde beharko genituzke gure herritarren beharrei erantzuteko. Gaur egun, Espainia 19. postuan dago mundu-mailan aztarna ekologikoari dagokionez, eta 12.ean Europan.

Hobeto ulertzeko, adibide baten bidez adieraz dezakegu: imajinatu urtero baliabide kopuru jakin bat ematen digutela hamabi hilabeteetan gastatzeko. 2013an eta 2014an, abuztuan agortu ditugu baliabide horiek. Baina, hala ere, erritmo berean kontsumitzen jarraitu dugu urtea amaitu arteko lau hilabeteetan, horrek bai guretzat eta bai herrialde pobretuetan bizi direnentzat dituen ondorioetan pentsatu gabe.

Ekologismoan, **«zor ekologiko»**, deritzo horri; herrialde aberatsek, beren ekoizpen- eta kontsumo-mailen ondorioz, baliabide naturalak eskuratzegatik eta kontrolatzegatik nahiz ingurumena suntsitzegatik duten erantzukizuna da zor ekologikoa.

Zer inpaktu ditu gure aztarnak?

Kontsumitzen dugunean, inpaktu bat uzten dugu ingurumenean, eta inpaktu horrek ondorioak ditu beste maila batzuetan ere (sozialak, elikagaiak, etab.). Gure bizimodu kontsumistak sortzen duen aztarna ekologikoak baliabide naturalen urritzea edo agortzea eragiteaz gain, pertsonen eta horien inguruen garapenari eragiten dieten ondorioak ere sortzen ditu.

Hala ere, gure aztarnak ez die berdin eragiten planetako inguru guztiei, garapen-maila funtsezkoa baita gure kontsumoaren inpaktuak indar handiagoz edo txikiagoz eragin diezaien lurraldeari nahiz lurralde horretan bizi diren pertsonen.

Gure aztarna ekologikoaren inpaktuei buruz hitz egiten jarraitzeko, **garapen iraunkorraren**, esanahia ezagutu behar dugu lehendabizi, horixe baita 2015. urtetik aurrera abian jarriko den *Garapen Agenda* berriaren protagonista.

Garapen iraunkorra honela definitzen dugu: gaur egungo belaunaldien beharrak asetzea, ondorengo belaunaldien aukerak eta baliabideak arriskuan jarri gabe. Giza eskubide unibertsalak errespetatzea funtsezko faktorea da ingurumen iraunkorra izateko.

Planetaren iraunkortasunaren aldeko apustua egitea ingurumena eta bioaniztasuna zaintzen direla bermatzea da, baina egonkortasun ekonomikoaren eta, batez ere, justizia sozialaren aldeko apustua egitea ere bada; izan ere, **kontsumitzeko gure moduak desoreka eta pobrezia sortzen ditu, eta pertsonen eta herrialde pobretuenen ahultasunak areagotzen.**

Planeta mailako bederatzi muga edo ingurumen-atalase ezarri dira, eta garapen ekonomiko inklusiboa eta iraunkorra bermatzeko nahiz gizateriarentzat espazio segurua eta bidezkoa izateko beharrezkoak dira. Hauek dira bederatzi mugak:

1. Klima-aldaketa
2. Ur gezaren erabilera
3. Nitrogeno- eta fosforo-zikloak
4. Ozeanoen azidotzea
5. Kutsadura kimikoa
6. Aerosolen karga atmosferikoa
7. Ozonoaren agortzea
8. Bioaniztasunaren galera
9. Aldaketak luraren erabileran

Gaur egun, ingurumen-atalase horietako hiru gainditu ditugu jada: klima-aldaketa, kutsadura kimikoa eta bioaniztasunaren galera.

Ikus dezakegunez, **aztarna ekologikoa**, izango litzateke, **garapen iraunkor horren osagaie-tako bat**. Aztarna ekologikoaren inpaktuak ikuspegi sozialetik, ekonomikotik edo ingurumenaren ikuspegitik azter daitezke. Azken horretaz arduratuko gara oraingoan:

1. Ingurumenean uzten dugun aztarna (aztarna ekologikoa, hain zuzen): Gure kontsumo-erritmoak ingurumenari eragiten dio, eta zenbat eta gehiago kontsumitu, orduan eta baliabide natural gehiago behar ditugu. Gainera, zenbat eta biztanle gehiago izan, orduan eta azkarrago agortuko dira hornitzeko erabiltzen ditugun baliabideak.

Baliabide naturalen zainketa bigarren mailan gelditzen da, batetik, gutxi batzuek irabazia ateratzeko, eta, bestetik, pertsonen eskari kontsumistari erantzuteko (eskaria handiagoa da herrialde emaleetan).

2. Gizartean uzten dugun aztarna: NBEk onartzen du industria-iraultzatik eta, batez ere, XX. mendearen bigarren zatitik abian jarritako ekoizpen- eta kontsumo-modalitateek munduko pobrezia- eta desoreka-mailak areagotu dituztela. Gure kontsumoak uzten duen aztarnak eta baliabide naturalak ustiatzeko dugun moduak eragin handia du pertsonengan eta pertsonen bizi-baldintzetan. Garapen iraunkorra funtsezko baldintza da munduko pobrezia erazteko, eta baliabide naturalak babestera eta antolatzaera behartzen gaitu horrek.

Ingurumenean sortutako kalte guztiek eragina dute, beraz, kalte horiek jasaten dituzten lurraldeetan bizi diren pertsonen bizi-baliabideetan. Hobeto ulertzeko, imajina dezagun gaur egun gertatzen ari den egoera bat: uraren kudeaketa desegokia egiteagatik edo ura alferrik xahutzeagatik, lurralde jakin bateko nekazariak uza galduko dute. Horren ondorioz, ez dute diru-sarrerarik izango, pobrezia-egoera jasango dute, eta egoera horrek gizarte-bazterketa, gaixotasunak, oinarritzko zerbitzuak eskuratzeko ezintasuna (seme-alabentzako eskola, adibidez) eta abar eragingo dizkie.

Oro har, herrialde pobretuetan identifikatzen ditugu aurreko kasuak; hala ere, Iparralde globaleko herrialdeetan –Espainian, adibidez–, gure kontsumo-mailak aztarna uzten du baita ere gizartean, kontziente edo inkontzienteki, baztertu egiten baititugu gizartean onargarritzat jotzen diren kontsumo-mailara iristen ez direnak.

Bizi garen kontsumo-gizarte honetan, publizitateak gero eta eragin handiagoa du pertsonengan, eta gero eta gehiago kontsumitzera bultzatzen gaitu, gizartean baztertuta ez gelditzeko. Kontsumo masibo horren ondorioz, baliabide naturalak agortzen ari dira, industriak produktu landu bihurtzeko erabiltzen dituelako. Kasu askotan, itxurazko beharrak asetzeko helburua duten baliabide horietako askoren erabilerak giza eskubideei eragiten diete, ezin baitira zenbait behar ase: elikatzeko eskubidea, hezkuntzarako eskubidea, etxebizitza duina izateko eskubidea, besteak beste.

Nola eragiten die nire aztarnak baliabide naturalei?

Atal honetan, gure aztarna ekologikoak planetari –gure kontsumo-erritmoen ondorioz– eta pertsonen ongizateari nola eragiten dien aztertuko dugu. Ondoren aztertzen dugun osagai bakoitzak elkarren artean lotuta dauden ondorioak ditu, eta pertsonen bizitzari eragiten die, hein handiagoan edo txikiagoan: ura eskuratzeko aukera, elikagaiak eskuratzeko aukera, diru-sarreraren maila, kalitatezko hezkuntza izateko aukera, osasun-laguntza izateko aukera, genero-berdintasuna eta berdintasun soziala izateko aukera, energia-iturriak eskuratzeko aukera, enplegu-aukera, eragiteko ahalmena eta gizarte-ahalduntzea.

Aurreko atalean planetaren mugak aipatu ditugu, eta, muga horiek kontuan hartuta, gure aztarnak planetan eta pertsonengan dituen inpaktuak hainbat multzotan sailkatu ditugu:

a. Nekazaritza eta elikadura:

FAOren arabera (Food and Agriculture Organization), baliabide naturalak orain arte bezala kontsumitzen jarraitzen badugu, laboreetarako 71 milioi hektarea gehiago beharko ditugu 2050. urtean, munduko elikadura-beharak asetzeko. Eta Lurra ez da handituko, guk hala nahi arren.

Elikadura-baliabideen eskuragarritasunari dagokionez, **munduko biztanleen kopurua da**, faktore erabakigarrietako bat, planetak 10.000 milioi biztanle hornitzeko gaitasuna duela kalkulatzeko baita. Gaur egun, ez dago bermatuta munduan bizi diren pertsona guztien **elikadura-subirano-tasuna**, eta horixe da baliabide natural horien inguruko arazo nagusia: 7.376 milioi pertsona inguru gara guztira, eta, horietatik, 800 milioi gose kronikoa pairatzen dute. Gainera, garapenerako laguntza ematen duten herrialdeen beharren arabera da elikagaien ekoizpena, eta ez produktu horiek ekoizten dituzten herrialdeen beharren arabera; garapenerako laguntza jasotzen dute herrialde horiek, eta **desnutrizio-maila handia izaten dute, nagusiki haurrek**.

Elikadura-industrian lan egiten duten errenta altuko herrialdeetako enpresa multinazionalak lurak erosi dituzte errenta baxuko edo oso baxuko herrialdeetan (edo lur horiez jabetu dira). Ekintza horri **“lurren metatzea”**. deritzogu. Lur horiek monolaborantzara zuzendu dira nagusiki, eta ondorio negatibo ugari eragin ditu horrek: hasteko, lurak metatzeko ekintza bera, askotan nekazari txikiei kendu baitizkiete, eta lur horiek ziren nekazari horien **bizibide nagusia**. Bestalde, enpresa multinazionalak, abian jartzen duten nekazaritza-ustiapenarekin **mendekotasun-egoera** sortzen dute: enpresa horiek herrialdeetatik alde egiten badute, kasu askotan, lurrek emankortasuna galtzeko dute, eta **pertsona askok lana galtzeko dute**, horren ondorioz, hiriguneetara zuzendutako emigrazio masiboa gertatuko da (landa-inguruen jendegabetzea), eta pertsonak beren sustraiak galtzeko dituzte. Beste kasu batzuetan, **lur emankorrak eskuratzeko borrokek** liskarrak eragin ditzakete biztanleen artean, eta, kasurik okerrenean, baita gatazka armatuak ere.

Gainera, enpresa multinazionalak erositako lurretan lan egiten duten pertsonak **lan-eskubide** urriak izan ohi dituzte: langileen lan ez-egonkorra eta babes falta dira ezaugarri ohikoenak.

Monolaborantzarako lurren erabilerarekin batera –inguru horietako ekosistemei ere eragiten die–, biztanleriaren hazkundearen ondorioz **landa-lurzoruak** etxebizitzak edo azpiegitura handiak eraikitze (errepideak, merkataritza-guneak, etab.) erabiltzen ari dira; hirigune handietan gertatzen da hori nagusi. Azpiegituren eraikuntza horiek (baita erabilera energetikorako ere) ibaien ibilguak edo lurzoruaren erliebea aldatu dituzte, eta, askotan, hondamendi naturalak eragiten dituzten aztarnak uzten dituzte: lur-jausiak, uholdeak, etab. Aztarna horren ondorioei aurre egiteko modua herrialde horien **gaitasun ekonomikoaren** mende dago hein handian, baina baita inguru horietan bizi diren pertsonen muturreko arriskuei aurre egiteko dituzten baliabideen mende ere.

b. Ura:

Aurreko ataleko ildoari jarraituz, elikagaien ekoizpenak munduan erabiltzen dugun uraren % 70 erabiltzen du ia. Nekazaritza-ekoizpenak **aztarna hidriko** globalaren % 92 eragiten du. Urtero, 250 km³ ur behar dira 1.300 milioi tona elikagai ekoizteko; gainera, elikagai horien zati handi bat alferrik galduko da.

Ur-kontsumoa da nazioarteko komunitatearen kezka nagusietako bat, hirukoiztu egin baita azken 50 urteetan. Hala ere, desoreka handiak daude garapenerako laguntza ematen duten herrialdeen eta garapenerako laguntza jasotzen dutenen artean, uraren kontsumoari dagokionez. Adibidez, AEBn 110.000 litro ur kontsumitzen ditu pertsona bakoitzak urtean; Kopuru hori txikiagoa da EBn, 55.000 litrokoa, baina Indian, esaterako, 9.000 litro kontsumitzen dira pertsonako eta urteko, eta, Afrikako herrialde askotan, uraren kontsumoa biztanleko eta urteko ez da 2.000 litroa iristen.

Ur-urritasunak eragin handiagoa izango du garapenerako laguntza jasotzen duten herrialdeetan, lehortek eta horren ondorioak pairatzen baitituzte (**laboreak landatzeko ezintasuna, goseteak, gaixotasunak**, etab.). Estimazioen arabera, 2.670 milioi pertsona bizi dira, gutxienez urtean hila-betez **ur-urritasun larria** jasaten duten arroetan¹.

1.500 milioi pertsonak baino gehiagok ez du **ur garbia eta segurua** eskuratzeko modurik, lehorteen, hondamendi naturalen eta abarren ondorioz; ondorio horietako asko gure aztarna ekologikoak eragindakoak dira.

Uraren kutsadurak pertsonen eskubideei eragiten die baita ere, eta **hezkuntza** jasotzeko eskubidea da gure aztamaren ondorioetako bat: bazenekien munduko eskolen erdiek ez dutela **kut-satu gabeko ura eskuratzeko modurik?**, bazenekien urtero 443 milioi eskola-egun galtzen direla **urarekin lotutako gaixotasunen ondorioz?**

Enpresa multinazionalen presentzia handia den herrialdeetan, ur-kutsadurarekin lotutako kasu ugari gertatzen ari dira. Enpresa horiek substantzia arriskutsuak isurtzen dituzte ibaietan edo ubideetan, gai horri buruzko legedirik edo hori arautzeko erakunde sendorik ez dagoelako, eta biztanleak ibai edo ubide horietatik homitzen dira (horietatik edaten dute edo horietan harapatutako arrainak jaten dituzte). Hala, bada, gaixotasun ugari sortzen dira, hala nola dermatitisa (kasu larriak ere bai), intoxikazioak edo beherakoak; azken horrek eragiten ditu heriotza gehien garapenerako laguntza jasotzen duten herrialdeetan.

1 WWF:Planeta Bizia Txostena 2014: http://www.wwf.es/noticias/informes_y_publicaciones/informe_planeta_vivo/

Ura ez dugu soilik erabiltzen edateko edo beste lehengai batzuk giza kontsumorako produktu bihurtzeko; esate baterako, **munduko ur gezaren % 45 energia sortzeko erabiltzen dugu diru-sarrera altuko herrialdeetan**. Gure aztarna hidrikoaren ondorioz, 1970etik, % 76 murriztu dira ur gezatako espezieen populazioak (landareak eta animaliak). **Ekosistemen iraupenari**, eragiten dio horrek, ekosistemako elementuetako bat desagertzen bada, hori aldatu egiten baita, edo desagertu ere egin baitaiteke.

Garrantzitsua da baita ere itsasoetan eta ozeanoetan uzten ari garen aztarna ekologikoa: gure "behar" kontsumistak asetzeko **bereizkuntzarik gabe arrantzatzen dugu** eta, horren ondorioz **itsasoko arrainen stockaren % 60 baino gehiago guztiz ustiatu dugu, hau da, ezinezkoa izango da etorkizunean lehengo egoerara itzultzea**. Errenta altuko herrialdeetako kostaldeetako arrain sardak agortzen direnean, kostaldea duten herrialde pobretuetakoak ustiutzen hasten dira, herrialde horiek baliabide gabe utziz. Jabetzen gara ingurune naturalak aldatzen ditugula arraina sasotik kanpo jaten dugunean, edo urrutitik ekarritako arrainak jaten ditugunean? Hurrengo belaunaldiei gaur egun egunero jaten ditugun arrainak ezagutzeko aukera kenduko diegu? Ekoizpen- eta kontsumo-erritmo honi eusten badiogu, erantzuna baiezkoa izango da, ziurrenik.

c. Bioaniztasuna:

Urari eskainitako atalean ikusi dugunez, espezie ugari mehatxatuta dago, naturan egiten dugun kontsumoaren eraginez. Bioaniztasunaren galera da planetaren mugetako bat, eta gainditu dugu jada. Gure aztarnak bioaniztasunean dituen inpaktuak nabarmenagoak dira **herrialde pobretuetan**, besteak beste **aztarnaren aurka borroka egiteko gaitasuna oso mugatua delako**. Bioaniztasunaren galerak eragin handiagoa du inguru tropikaletan, eta Latinoamerikak jasaten du eraginik handiena.

Habitaten galera eta degradazioa, ehiza eta klima-aldaketa dira bioaniztasunaren aurkako mehatxu nagusiak munduan. Lurren erabileran gertatzen ari den aldaketa ere erantsi behar zaio aurrekoari, elikaduraren eta nekazaritzaren atalean gure aztarnak dituen eraginei buruz adierazitakoaren ildotik.

Nekazaritza-ustiapen masiboek mehatxatutako espezieen % 72ri eragiten diete herrialde pobretuetan, eta espezieen % 44ri garapenerako laguntza ematen duten herrialdeetan. Espezieen desagertpenak inguruko ekosistemetan eragiten du, bai eta populazioen bizimoduetan ere.

Bestalde, basoak zuraren (legez kanpoko mozketak), paperaren, erregaien eta herrialde emailen "beharrak" asetzeko erabilitako beste landare-deribatu batzuen eskari izugarriaren eragina jasaten ari dira, eta ez dugu ahaztu behar planetako bioaniztasunaren zati handi bat hartzen dutela eta CO₂-a oxigeno bihurtzeko "birikak" direla. Gure kontsumo-eskariak asetzeko erabilitako mineralen erauzketak (koltana, litioa, urrea, harribitxiak, hondarra lapurtzea, etab.) eragin handia du baita ere **baso-soiltzean**, eta hainbat ondorio dakartza horrek: bioaniztasuna galtzea, adingabeak esplotatzea, hondamendi naturalen eragin handiagoa, etab.; gainera, herrialde pobretuek ez dute horiei guztiei aurre egiteko ahalmenik.

Azken 40 urteetan (bi giza belaunaldi, gutxi gorabehera), animalia-populazio ormodunen gaineko gure aztarna ekologikoak % 50eko murrizketa eragin du. Ur gezatako espezieei dagokienez, espezie horiek % 76 murriztu dira, batez beste.

d. Gasak:

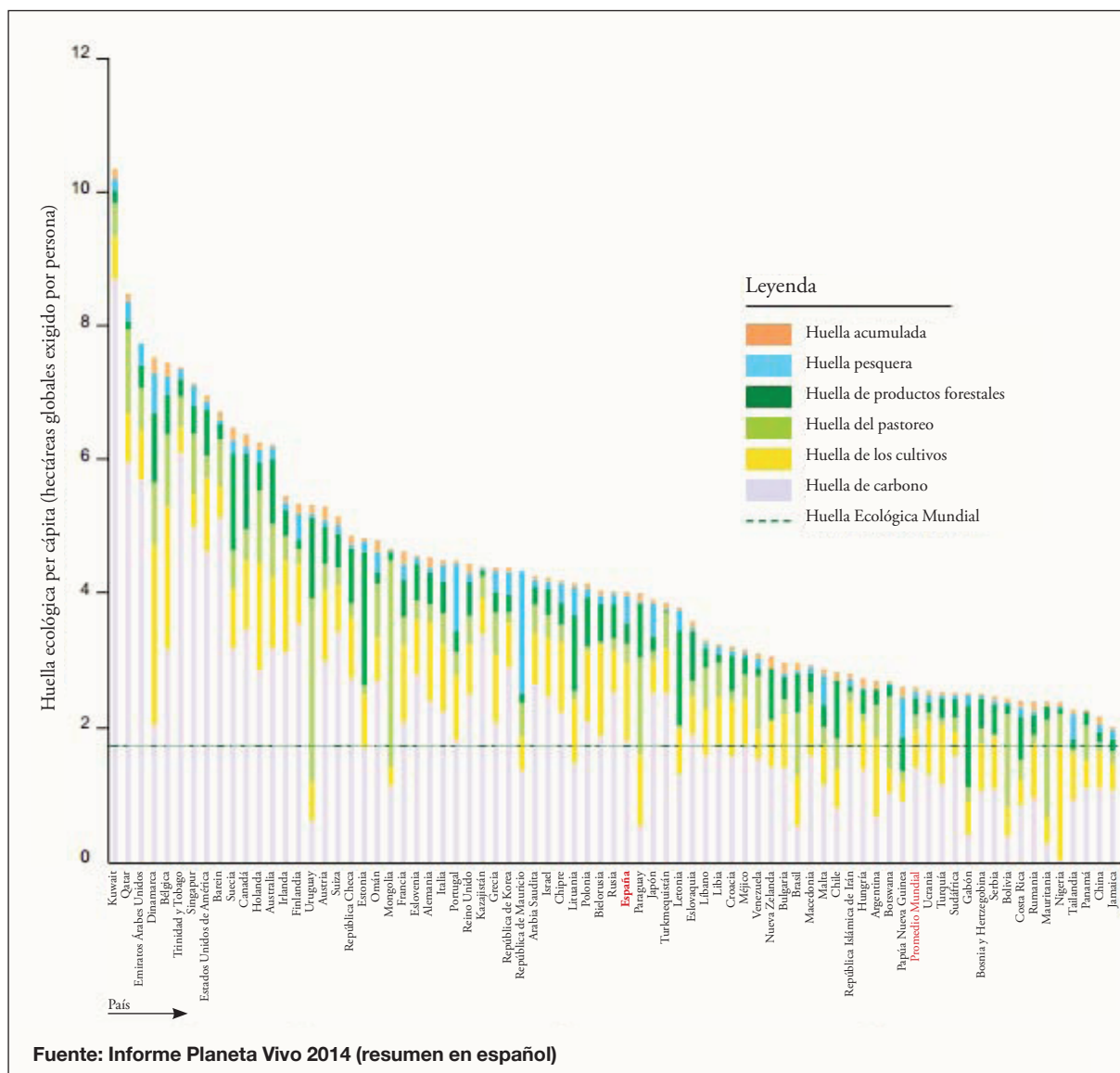
Gure jardueren bidez igortzen ditugun gasek ere aztarna ekologikoa uzten dute. Jende gehienak uste du aztarna hori batez ere **industria-jarduerari**. zor zaiola. Baina, egiaz, guk guztiok uzten dugu arrastoa ingurumenean, gasak eta karbono dioxidoa isurtzen baititugu eta kalte egiten baitiugu Lurraren iraunkortasunari. Gainera, ez dugu ahaztu behar Lurrerako gas kutsatzaileak sortzen dituen industria-jarduera handiak jatorri argi bat duela: kontsumitzaile gisa egiten dugun eskaera.

Aztarna horretan norberak duen inplikazioari dagokionez, gure erantzukizunak hartzea dagokigu, gure egunerokoan beharrezkotzat jotzen ditugun hainbat jarduera garatzen baititugu, kalteak kalte. Karbono dioxido maila handitzen nola laguntzen dugun ikusteko, argigarri izan daiteke **oso kutsatzaileak diren garraiobideak** (autoa, hegazkinak, etab.). nola erabiltzen ditugun ikustea. Gure **zabor eta hondakinek** ere gas ugari isurtzen dute, gu horretaz ez jabetu arren. Hondakin horietako asko (hondakin elektronikoak, adibidez), herrialde pobretuetara doaz, eta oso kontuan hartu behar genuke zer esan nahi duen horrek herrialde horietako lurraldeen kutsadura eta erradiaziorako, egokiro tratatzen ez badira.

Gasen igorpenean enpresek eta gobernuek duten inplikazioari dagokionez, datu hau emango dugu hasteko: munduko energia-kontsumoaren % 86 **erregai fosiletatik**² dator (petrolio, gas naturala eta ikatza). Erregai horiek erretzen direnean, karbono dioxido mordoa igortzen da atmosferara, eta Lurra ez du horiek guztiak xurgatzeko gaitasunik. Horrez gain, klima-aldaketak eta pixkanakako basogabetzeak zaildu edota eragotzi egiten dute gas horiek xurgatzea. Beraz, aztarna hori ez da inoiz erabat ezabatuko. Munduan uzten ari garen "karbono-aztarna" horrek aztarna ekologiko globalaren erdia baino gehiago adierazten du; eta, 2010ean, 18.100 milioi hektarea globalekoa izan zen aztarna hori.

Aztarna ekologiko handieneko 25 herrialdeen artean, gehienak diru-sarrera handiak dituztenak dira, eta **karbono-aztarna** da handiena gehien-gehienetan. Herrialde pobretuek, berriz, aztarna txikia dute, baina haiek dira gure aztamaren ondorioak indar handienaz jasaten dituztenak.

2 http://www.ehowenespanol.com/impactos-ambientales-quema-combustibles-fosiles-lista_159501/

Erregai fosilak erretzeak gasak sortzen ditu, eta “euri azido” deritzona³, smoga (laino kutsatzailea), kedarra eta berotegi-efektuko gasen metaketa eragiten dituzte gas horiek. Efectu horiek guztiek ekosistemak kutsatzen dituzte gero (baita giza kontsumora zuzentzen diren lur landuak ere), eta gaixotasunak eta alergiak sortzen dituzte pertsonengan.

Nazioartean, ingurumeneko gasen efektuak arintzeko ekimenik garrantzitsuena **Kyotoko Protokoloa** da, berotegi-efektuko gasen isurpenak murrizteko xedea zuen protokoloa; baina emaitza kaskarrak izan ditu. Halaber, garrantzitsuak izan dira **Lurreko Goi Bilerak**⁴, ere

³ Airearen hezetasuna lantegiek, zentral elektrikoek, galdarek, erregaizat ikatza erabiltzen duten ibilgailuek eta abarrek igorritako gasekin nahasten denean sortzen da euri azidoa. Gasen nahasketa horrek (nitrogeno oxidoa, sulfuro dioxidoa eta sulfuro trioxidoa) euri-urarekin bat egiten duenean, azidoak sortzen dira, eta, luraren edota landareen gainera erortzean, kalte egiten diete lurri edo pertsonari.

⁴ Luraren Goi Bilerak Nazio Batuen Erakundeak antolatzen ditu, eta orain arte lau edizio izan dira: Stockhomen (1972), Rio de Janeiro (1992), Johannesburgo (2002), eta Rio de Janeiro (2012).

Río +20, azkena; goi-bilera horretan, munduko ekoizpen eta kontsumoari begira aldaketak egi-tea beharrezkoa zela onartu zen, munduaren garapen iraunkorraren alde egiteko. Río +20 bilkuran, zenbait helburu bildu ziren agiri batean, «**garapen iraunkorrerako ekintzarako agenda derit-zonean**»⁵. Hauexek biltzen dira agenda horretan:

1. Pobrezia gorria eta gosea desagerraraztea.
2. Lurraren muga barnean, garapena lortzea (puntu honen garapenean, berariaz gaur egungo kontsumo-ereduak aldatu beharra dagoela aipatzen da).
3. Haur eta gazteei ikaskuntza eraginkorra bermatzea, beren bizitzarako eta bizibiderako.
4. Sexuen arteko berdintasuna, gizarteratzea eta giza eskubideak lortzea guztientzat.
5. Adin guztietan, osasuna eta ongizatea lortzea.
6. Nekazaritza-sistemak hobetzea eta landa-inguruneak sustatzea.
7. Inklusibotasuna, ekoizpena eta erresilentzia ezaugarri dituzten hiriei ahalmen handiagoa ematea.
8. Gizakiak eragindako klima-aldaketa geldiaraztea, eta energia garbiak bermatzea guztientzat.
9. Zerbitzuak eta ekosistemaren bioaniztasuna bermatzea, eta baliabide hidrikoen eta beste baliabide natural batzuen kudeaketa egokia bermatzea.
10. Garapen iraunkorrerako, gobernatzeko era aldatzea.

Río +20 bilkuran, dokumentu guztian zehar esan duguna jasotzen da: biztanle zaurgarrienei, po-breenei eta baztertuenei egiten die kalte handiena basogabetzeen, monolaborantzaren edota ga-sen isurpenen ondorio negatiboek, hots, munduko biztanleria osoaren zati baten kontsumo-erri-tmoak edozeren gainetik –planetaren muga gainetik ere bai– ase nahiak.

⁵ <http://unsdsn.org/wp-content/uploads/2014/02/Una-Agenda-de-Acci%C3%B3n-para-el-Desarrollo-Sostenible.pdf>

Industria-jarduerak eta energia eraldatzeko jarduerak, gasak isurtzeaz gain **klima-aldaketa** dakarte. Klima-aldaketaren eraginez, planetako tenperatura handitzen doa pixkana, eta eragin negatiboak ekarri ditu. Lurreko tenperatura gradu bakar bat edo pare bat gradu igotzea huskeria irudituko zaigu agian, baina heriotza adieraz dezake pertsona askorentzat, beren ingurua suntsituko delako: itsas maila igotzea, itsasoko ur-lasterren tenperatura aldatzea eta horren ondorioz hainbat espezie galtzea, lumuturrak urtzea, etab.

CECU/IPADEren «**El planeta, las personas y el futuro. Guía de consumo responsable y medio ambiente**»⁶, txostenean, tenperatura-aldaketak zer-nolako eraginak izan ditzakeen ikus daiteke:

Tenperatura igotzea	1°C	2°C	3°C	4°C
Uretan	Koralezko uharriak suntsitzea	Glaziarrek desagertzea	Ekosistemak % 30 murriztea	Ur-baliabideak murriztea: ehunka milioi kalte-tu Afrikan
Elikaduran	Ondorio larriak Sahel lur-zerrendan		Gosearen eraginez hildakoak % 60 gehiago izatea Afrikan eta Asian	
Ekosistemetan	Orekari eusteko zailtasunak			Espezie ugari galzorian (% 20tik % 30era)
Kliman	Lehortekak, basoetako suteak, bero boladak, ekaitzak		Atzerakorik ez duen lurmentzea Groenlandian	Urakanen intentsitatea handitzea AEBn: kalteak % 100 handitzea
Iturria: El planeta, las personas y el futuro. Guía de consumo responsable y medio ambiente (CECU/IPADE, 2008)				

⁶ http://www.cecui.es/campanas/medio%20ambiente/ConsSost_web.pdf

Zergatik egin behar dugu zerbait?

Gure ongizatea gu bizi garen ekosistemen egoeraren mende dago baina, aldi berean, urrugo ditugunen mende ere badago. Harmonia nagusi den gizarte batean bizi nahi badugu eta gizarte horretan munduko pertsona guztien eskubideak bete daitezen nahi badugu, funtsezkoa izango da inguru osasungarriari eusteko erantzukizuna hartzea.

Maila ekonomikoan, enplegu-iturri garrantzitsua da baliabideen ustiapena, eta, beraz, ongizate maila hobea adierazten du lanpostu horiek eskura ditzaketen pertsonentzat. **Baina baliabide horiek arduraz ustiatu behar dira** eta Lurraren eta pertsonen mugak errespetatu behar ditu. Gainera, bada oso kontuan hartu beharreko datu bat: **ingurumenari egiten zaizkion kalteak** ez zaizkio soilik naturari egiten; horrez gain, **galera izugarriak** dakartza, eta **munduko BPGren % 11ren baliokide dira** galera horiek.

XX. mendeko 60ko hamarkadatik, ekoizpen-eremuetako etekinek gora egin zuten aurrerapen teknologikoei esker eta nekazaritzako ondasunak eta ureztatzeak ugaltu zirelako. Hala ere, **biogaitasun hori handitu arren**, ez da handitu **munduko biztanleriaren hazkunde-erritmo berean** eta naturak ematen dizkigun lehengaien ustiapena ere ez da parean hazi. Gainera, hurrengo hamarkadetan **hirietako biztanleria** nabarmen haziko dela pentsatzen da, eta hori ere aintzat hartu behar da: 2013an, 3.600 milioi pertsona inguru bizi ziren hiriguneetan, eta, 2050ean, 6.300 milioi inguru biziko dira. Gaur egun, munduko hiri jendeztatueneen % 62k arrisku natural garrantzitsuren bat dute.

Panorama horrek atsekabea ere eragiten du batzuetan, eta, beraz, ikuspegi horretatik, **behar-beharrezkoa da gure aztarna ekologikoaren eraginak oso kontuan hartzea maila guztietan** (maila pertsonalean nahiz erakundeetan) izan ere, Lurrean gure ondoren etorriko direnekin eta, noski, gurekin batera baina gu baino egoera okerragoan bizi direnekin **justiziaz eta solidaritatez** jokatzeari adierazten du.

Zer egin dezaket nik?

Ingurumenean aldaketa bat sumatzen hasteko, **funtsezkoa da estatuak eta enpresak ekoizteko eta baliabide naturalak ustiatzeko moduei buruz erabakiak hartzen hastea**, nazioarteko erakundeek ematen dituzten gomendioei eta gizarte zibileko erakundeen eskakizunei erantzunez; izan ere, duela hamarkada asko hasi ziren erakunde horiek kontsumismoak ingurumenari dakartzkion ondorioei buruz ohartarazten.

Baina, hori egia izan arren, guk ere, herritar garen neurrian, jokabide aktiboa izan behar dugu. **Garaiz gabilta gure kontsumo-erritmoak aldatu eta bizimodu ekologikoagoa barnerratzeko. Baina lehenbailehen heldu behar diogu zeregin horri.** Nazioarteko erakundeek ere horixe diote, eta aldatzen hastera bultzatzen gaituzte. Aldaketa hori ekiteko eta, beraz, ohiturak aldatzen hasteko, ezinbestekoa da **Garapenerako Hezkuntza**.

Gure aztarna murrizteak ez du esan nahi lehen genituen erosotasunak galdu behar ditugunik: **ez dira bateraezinak aurrerabide sozial eta ekonomiakoa eta beharrak asetzeko baliabide naturalak erabiltzea**. Hala ere, behar-beharrezkoa da baliabide horiek ustiatzeko eta kontsumitzeko moduan aldaketak eginaraztea; eta gure kontsumoa eta herritar gisa egiten ditugu eskakizunak aldatu behar ditugu horretarako.

Garapenerako Hezkuntzako kanpaina honen indarraldian, ahalegin berezia egingo dugu bai gure kontsumoak ingurumenean dituen ondorioak erakusteko eta bai gure aztarna ekologikoa murrizteko.

Gure aztarna ekologikoa murriztuko duten banakako ekintzei dagokienez, hainbat ekintza planteatuko ditugu ikasturtean zehar, baina horrek ez du esan nahi ez guk eta ez gure ingurukoek gure gain hartu ezin dugun ahalegina egin behar dugunik. Edozer egiten hasi aurretik, ezinbestekoa da **naturaren mugez jabetzea eta giza espezieak bizirik jarrai dezan baliabide naturalekiko zenbaterainoko mendeotasuna duen jakitea**. Horretaz jabetzen garenean eta **aldaketa horretan parte hartzea erabakitzen dugunean**, gauza txikiak egiten has gaitezke; gauza txikiak egiten jende asko hasten bada, aldaketa handi bihurtuko dira. Hona hemen horietako batzuk:

- Jaten dugun haragi kantitatea murriztea: haragi-produktuak jaten ditugunean, jende gehienak ez du pentsatu ere egiten horrek ingurumenari eragin diezaiokeenik. Haragia ekoizteko, hektarea lur asko behar dira larretarako, eta ur asko (bai ganadua elikatzeke eta bai produktu hori eraldatzeko). Adibidez, gizakiaren kontsumorako haragi kilo ekoizteko, ur asko behar da, 20.000 litrotik 100.000 litrora bitartean; eta zuhaitz bat baino gehiago moztu behar dira. Energiari dagokionez, behi-haragitan kaloria bat ekoizteko, erregai fosiletatik datorren energiatik 28 kaloria erabili behar dira (soilik Estatu Batuetan, lehengai eta erregai fosilen herena baino gehiago giza kontsumorako haragia hazteko erabiltzen da). Munduko eskariari erantzuteko haragi-industriek erabiltzen dituzten ustiapen moduei CO₂ isurpenen % 18 dagokie. Gainera, gero larre gisa erabiltzeko baso-eremuak erretzeak kalte handia egiten dio ingurumenari. Apustua ez da haragia jateari uztea, baina bai neurrian kontsumitzea, kontuan hartuta baliabide hori kontsumitzen dugunean naturari egiten zaion kaltea.

- Tokiko produktuak erostea, gugandik uruti dauden tokietatik ekarri beharrik izan ez dutenak: normalean erosketak egitera joaten garenean, jende gehienak ez du kontuan hartzen nondik datozen erosten dituen produktuak. Ezinezkoa da urte sasoi guztietan anana jatea, guztiok baitakigu nekazaritzak bere zikloak dituela, naturak bezalaxe. Produktu batek biztanleriaren zati txiki baten nahiak asetzeko milaka kilometroko bidaia egin behar badu, horrek eragin nabarmena izango du bai jaki hori ekoizten duen lurrian, bai airean eta bai ozeanoetako uren araztasunean.
- Ingurumenarekin errespetuz jokatzeko duten enpresen produktuak erostea (Bidezko Merkataritzakoak, adibidez): herritar aktibo izan nahi badugu eta ingurumenaz eta gure kontsumoak ingurumenari dakartzkion ondorioez arduratu nahi badugu, ia egunero erosten ditugunak zer markatakoak diren eta horiek ekoizteko zer bide erabiltzen dituzten aztertzen hasi behar genuke. Ingurumenarekin errespetuz jokatzeko erosteko modu bat **Bidezko Merkataritzako** produktuak erostea da. Bidezko Merkataritzaren estandarretako bat ingurumena zaintzea da, eta, beraz, Bidezko Merkataritzako etiketa duen produktu bat erosten dugun bakoitzean, ziur dakigu Lurraren mugak kontuan hartuz kontsumitzen ari garela. Ikuspegi horretatik, badira zenbait arau⁷: labore-txandaketa, laboreak lurraren ezaugarrietarako egokiro hautatzea, lurrerako ongarri naturalak erabiltzea, lurak lantzeko oihan birjina erabiltzeko debekua, ur iturrien inguruko guneak babestea eta zaintzea, naturalak ez diren ongarriak eta pestizidak murriztea, energiaren erabilera murriztea (batez ere berriztagarriak ez diren energiena), labore ekologikoak sustatzea, etab.
- Gure kontsumo elektrikoa murriztea: elektrizitatea sortzeko, baliabide naturalak erabiltzen dira, eraldatze-prozesu konplexuen bidez. Besteak beste, ura edo erregai fosilak erabiltzen dira elektrizitatea ekoizteko. Gure kontsumo elektrikoan gehiegikeriaz jokatzeko badugu eta jende guztiak horixe egiten badu, egunen batean ez dugu izango lehen mailako ituririk, elektrizitate hori sortu ahal izateko. Ezinbestekoa da elektrizitatea neurritz kontsumitzea, etorkizunean ere horren beharrezkoa dugun baliabide hau erabiltzen jarrai dezagun. Besteak beste, hauek egin ditzakegu gure egunerokoan kontsumo elektrikoa murrizteko: termostatoak eraginkortasunez erabili (berogailuetarako nahiz aire giroturako, 21 °C-ko tenperatura aholkatzen da), behar ez ditugun argiak itzali, bonbilla zaharrak ordezkatu eta kontsumo txikiko beste batzuk jarri, etxetresna elektrikoak hondatzen direnean eta konpondu ezin direnean, eraginkortasun energetiko handienekoak erosi, normalean stand-by egoeran gelditzen diren tresna elektronikoak itzali, etab.
- Garraio publikoak edo kutsatzen ez dutenak erabiltzea hala nola bizikleta, are gehiago fisikoki ere onuragarria dela kontuan hartuta. Erabilera pertsonaleko auto gehienek petrolioa erabiltzen dute baliabide nagusi gida (gasolina edo diesela). Karbono dioxido kantitate handiak askatzen ditu garraioak, eta horrek zeresan handia du klima-aldaketan. Kutsatutako aire horrek arnas eritasunak eta alergia eragiten ditu. Gainera, petrolioa ustiatzeko fabrikek ekosistemen eta natura-ingurunearen (biodibertsitatea) suntsitzea dakarte, herrialde pobreenetan bereziki. Autoak egiteko ere ura erabiltzen da (auto bat ekoizteko, 28.000 litro ur erabiltzen dira). Garrantzi handia du eragiten ditugun kalteez jabetzeak eta ingurumena errespetatzen duten garraiobideak erabiltzen hasteak: garraiobide publikoak erabiliz, autoa beste norbaitekin partekatuz, norabait autoz ezin joan garenean oinez joaten ahaleginduz, etab.

7 Honako dokumentu honetatik hartuak: "El ABC del Comercio Justo. Comercio Justo por el Medio Ambiente", Bidezko Merkataritzako Estatuko Koordinakundea eta Emaus.

- Gure ur-kontsumoa murriztea: lehen ikusi dugunez, uraren urritasunak garapena eragozten du herrialde pobretuetan. Gainera, horrek zaildu egiten du batik bat emakumeen eta haurren bizitza, herrialde horietan batez ere emakumeak eta haurrak baitira ur bila joateko ardura dutenak. Ingurumenari egindako kalteen eraginez putzu bat agortzen bada eta inguru horretako mutiko edo neskato batek ur bila urrutiago joan behar duelako hiru bat ordu behar baditu, ezin izango da eskolara egun osorako joan, eta ezin izango du kalitatezko hezkuntza jaso. Gure ur-kontsumoa murrizteko eta ingurumenaren iraunkortasunean laguntzeko, hainbat gauza egin ditzakegu gutako bakoitzak: ekoizterakoan ur-kontsumo handia eskatzen duten produktuak utzi eta kontsumo txikiagoa eskatzen dute beste batzuk hautatu (tea kafearen ordeztu, adibidez), hortz-haginak garbitu bitartean ez utzi iturria irekita, dutxan ura berotu arteko ura ontzi batean jaso, gero erabiltzeko (landareak ureztatzeko, zorua garbitu, etab.), gure komuneko tangaren mekanismoak hondatzen zaizkigunean hustualdi bikoitzeko mekanismoak jarri, edota hustualdia murrizteko trikimailuak erabili (tangan kontrapisu bat sartu ur gutxiago har dezan), iturrietan etorria murrizteko gailuak ezarri, ez kutsatu ura (isuri arriskutsuekin edo olioekin), ureztatzeko sistema eraginkorrak erabili, dutxatzeko denbora murriztu, etab.
- Ozono-geruzari kalte egiten ez dioten produktuak erabiltzea: ozono-geruzak lurra biltzen du, eta eguzkiaren izpi ultramoreetatik babesten gaitu. Zenbait gasek konpondu ezineko kaltea egiten diote ozono-geruzari, hala nola aerosol batzuek edota aparraren ordeztu haloia erabiltzen duten su-itxalgailuek. 2010ean, debekatu egin zen klorofluorokarburoak erabiltzea (auto zaharren aire-girogailuetan, disolbatzaileetan, etab.); eta, 2015erako, *hidroklorofluorokarburoak* debekatu dira (etxetresna elektrikoetako hoztaileetan, erabilera medikoko eta kosmetikoko aerosoletan, su-itxalgailuetan, intsektizidetan, etab.). Komeni da edozein produktu erosi aurretik etiketa irakurtzea, ozono-geruzari kalte egiten dion ikusteko; edota erosten ari garen produktuei buruzko informazioa ere bila dezakegu.

- Gure hondakinak arduraz kudeatzea: zerbait zaborretara botatzen dugunean edo jada erabili-ko ez ditugulako gauza zaharrak botatzen ditugunean (material elektronikoa, adibidez), kontuan hartu behar dugu zer kalte egiten diogun ingurumenari, baldin eta zuzen kudeatzen ez baditugu hondakin horiek. Gure hondakinek urari, lurrari eta aireari kalterik egin ez diezaieten, ahalegina egiten hasi behar dugu, gauza txikietatik bada ere; adibidez, gauzak nola berriro erabili eta birziklatu pentsatu behar dugu (esate baterako, hondatzen ari zaizkigun etxetresna elektrikoak edota beste produktu batzuk konpontzen saiatu behar dugu; pilak, fluoreszenteak, olioak eta abar bota behar ditugunean, berriaz horietarako diren edukiontzietara bota, etab). Hondakin elektronikoen gehienak herrialde pobretuetara doaz, Afrikara bereziki, eta kalte handia eragiten dute, bai ekologian eta bai maila pertsonalean (gaixotasunak, egonkortasunik eza lanean, etab.).

Eta zer eskatu behar diegu erakundeei eta enpresei? Aurrez adierazi ditugun ekintza guztiak edo gehienak egiteko gai bagara ere, ez dute eraginkortasunik izango nazioarteko erakundeei eta enpresei –batik bat nazioz gaundikoei– ez badute benetako konpromisoa hartzen; izan ere, beren lan-iturri gisa herrialde pobretuetako baliabide naturalak hartzen dituzte, pobreak izanagatik oso aberatsak baitira lehengaletan. Ekosistemak eta, oro har, ingurumena zaintzeko ardura beren gain hartu behar dute Estatuak: zenbait eremu babestuz, ekosistemak berrituz, basogabetzeak geldiaraziz, bioaniztasun handiko beste ingurune natural batzuk zainduz, etab. Gainera, baliabide naturalak (ura edo hidrokarburoak) agortzen dituzten energiak alde batera utzi eta energia berriztagarrien aldeko apustu garbia egin behar dute. Horrez gain, Garapenerako Laguntzaren arloan eta lankidetzaren programetan nazioartean hartutako konpromisoak betetzeko eskatu behar diete herritarrek estatuei. Bestalde, enprestan gizarte-erantzukizuneko planak onartzeko eskatu behar diegu enpresei; eta, ingurumen-arauak ez betez gero, salaketa publikoak egin behar ditugu, edota beste presio-neurri batzuk erabili.

Zer egiten dute gure GGKEek?

Azken urteotan, hainbat hondamendi natural gertatu dira, eta, askotan eta askotan, gizakiaren esku hartzea erabakigarria izan da berorietan. Luiziak, tifoia, eta abar maiz izan dira, eta aurrean ezin ziren ondorioak utzi dituzte. Hondamendi horiek erakutsi duten indarrarekin lotuta daude klima-aldaketa eta luraren zenbait erabilera; herrialde pobretuetan, hondamendi horiek ekarritako kalteei aurre egiteko baliabide falta erantsi behar zaie. Gure erakundeen bidez, berehala hartzen dugu parte gure zeregina betetzen dugun herrialdeetan, **larrialdiko funtsen** bidez eta Espainiako ikastetxeetan jendea **senti-beratzeko** ahalegina eginez.

Gainera, **tokiko biztanleak ahalduztzeko proiektuak** egiten ditugu, enpresa handien kokaleku bihurtzen hasi diren inguruetan, lurralde horietako habitata eta bioaniztasuna hondatzen baitute gehienetan enpresa horiek, eta horrek ondorio larriak baitakarzkie hangoei (besteak beste, laneko esplotazioa edo pertsonen salerosketa edota luraren gaineko eskubideak galtzea). Jendea ahalduztzeko, batez ere prestakuntza teknikoko proiektuak gauzatzen dira, edota gizarte zibilaren barneko erakundeak indartzen dira, luraren antolara, baliabideen ustiapenean eta horrelakoetan lan egiten duten erakundeak, etab. Gainera, familiako nekazaritzarako proiektuak edota aukera sozioproduktibo iraunkorreko proiektuak ere baditugu.

Ur zikinen sareko azpiegituren eraikuntzan ere lan egiten dugu, Afrikan, Asian eta Latinoamerikan garatzen ditugun proiektuen bidez, ingurumen-kalteen eraginak jasaten dituzten pertsonen segurtasuna, duintasuna eta, finean, Giza Eskubideak bermatzeko; luraren iraunkortasuna al-bora utzita baliabide naturalak arduragabeki erabiltzeak edo kontsumitzeak ondorio larriak baititu pertsona horientzat.

Gainera, **Garapenerako Hezkuntzako kanpainen eta sentiberatze-jardueren** bidez, ahal-lagin berezia egiten dugu ingurumenarekin eta gure bizimodu kontsumistaren ondorioekin lotutako gaiez kontzientziatzeko. Iazko urtean, "Janaria ez da bota behar" leloaren bidez, hainbat kanpaina abiarazi ziren kontsumo arduratsuekin lotuta, hainbat ikuspegitatik (elikadurarako eskubidea, Giza Eskubideak, etab.). Eta kanpaina horiek hainbat prestakuntza-mailatan abian jartzeko, askotariko baliabide hezigarriak ere eman ziren.

Herriar aktibo garen neurrian guri dagozkigun zereginak bete ahal izateko, **gizartean eragina** izango duten askotariko ekintzak abiarazi ditugu, **Bidezko Merkataritzaren** gaia lantzeko. Bada ekintza bat gure erakundeen bidez zuzenean garatzen saiatzen garena: **Bidezko Merkataritzako** produktuez sentiberatzea eta produktu horiek saltzea; eta lan egiten dugun errealitateetan horren eragina balioestea.

Baliabideak

- Nazio Batuen Ingurumen Programa (NBIP): www.unep.org/spanish/
- Naturarentzako Mundu Funtza - World Wildlife Found (WWF): www.wwf.es/; Informe Planeta Vivo 2014:
www.wwf.es/noticias/informes_y_publicaciones/informe_planeta_vivo/
- Ekologistak Martxan (GKE): www.ecologistasenaccion.org
- Lurraren Lagunak (GKE): www.tierra.org
- Alimentos kilométricos (Amigos de la Tierra):
<https://www.youtube.com/watch?v=5kpYPWG3OKs>
- FUHEM Ecosocial: www.fuhem.es/ecosocial
(baliabide didaktikoak: www.fuhem.es/ecosocial/Default.aspx?v=441)
- Ekologia eta Garapena (GKE): www.ecodes.org/
- Inspiraction (GGKE): www.inspiration.org/cambio-climatico
- Llor el manglar (www.lloraelmanglar.org/):
proyde.org/index.php/servicios-menu/area-de-descargas/Educaci%C3%B3n-para-el-Desarrollo/Llor-el-manglar---Documental/
- Aztarna ekologikorako kalkulagailuak: www.tuhuellaecologica.org/
- Aztarna hidrikoa: www.huellahidrica.org/
- GenerationAwake (UE): www.generationawake.eu/es/
- Ecoembes, recursos educativos:
www.ecoembes.com/es/ciudadanos/educacion-ambiental/recursos-educativos
- Dokumentala "La huella ecológica del hombre" (cinco partes), National Geographic:
<https://www.youtube.com/playlist?list=PLE57791D01EB34FB7>
- CENTA Fundazioa (aztarna hidrikoari buruzko baaliabide didaktikoak):
www.centa.es/descargas/huella-hidrica/Material_didactico_huella_hidrica.pdf
- Aztarna ekologikoari buruzko bideoa, haurrentzat (Mexiko): www.youtube.com/watch?v=iCaJnGtJ660
- Bideoa: "10 Consejos básicos para reducir la huella ecológica y proteger el Planeta":
www.youtube.com/watch?v=iILFr3o_cYY
- Aztarna hidrikoari buruzko bideoa: www.youtube.com/watch?v=nks0iUfH7IQ
- Bideoa ¿Qué es la huella ecológica (La Aventura del Saber, La 2 de TVE, febrero 2012):
www.youtube.com/watch?v=3Li0KGus0js

